

SPIS RZECZY

I. Dostojewski i romantyzm	9
Po końcu świata	10
Młody Dostojewski i Byron – Szydlowski i chrześcijańska krytyka bajronizmu – Lermontow i odrodzenie bajronizmu – Bajronizm w ocenie Dostojewskiego – Kryzys duchowy inteligencji rosyjskiej – Charakter prozy rosyjskiej w latach 40-tych XIX w.	
Literackie „demony” młodości	22
Rola prozy Lermontowa i Gogola w rozwoju literatury rosyjskiej – Kompozycja <i>Martwych dusz</i> – <i>Kompozycja Bohatera naszych cza- sów</i> – Rola Lermontowa w procesie kształtowania się nowoczesnej prozy psychologicznej – Dostojewski i Lermontow: szkoła analizy psychologicznej – Dostojewski i Gogol: szkoła stylu – Bohaterowie i tematy Gogola w prozie młodego Dostojewskiego – Szkoła natu- ralna a tradycja romantyzmu – „Biedny urzędnik” w prozie szko- ły naturalnej – Dostojewski i szkoła naturalna. „Biedny urzędnik” w twórczości Dostojewskiego	
W romantycznej „kaplicy miłości”	33
Powstanie <i>Biednych ludzi</i> – Temat nieodwzajemnionej miłości – Konflikt „instynktu samoobrony” z miłością własną — „Odaniele- nie” tematu miłości – Schellingiański kodeks miłości w kręgu Stan- kiewicza i Bielińskiego – Hegel i „prozaiczny” pogląd na miłość – Oskarżenie romantycznego rozanielenia o egoizm – Charakter miłości Makara do Wari – Triumf „instynktu samoobrony” – Ma- kar i kapitulacja wobec romantycznej „ironii losu” – Romantyczna	

krytyka rzeczywistości w *Biednych ludziach* – *Biedni ludzie* a forma powieści epistolarnej – Konwencje sentymentalnej osiemnastowiecznej powieści epistolarnej – *Biedni ludzie* a *Lettres de deux amants* N. Léonarda – Forma listu a obiektywizm autorski Dostojewskiego – Wieloznaczność ideowa *Biednych ludzi* – Debiut Dostojewskiego jako manifest ostrożności poznawczej

Obłąkany kancelista... 46
Sobowtór w ocenie własnej autora – *Sobowtór* romantyczny. *Diabie eliksiry* Hoffmanna i *William Wilson* Poego – *Sobowtór* w Rosji. Pogorielski – Dostojewski i psychologiczna analiza rozdwojenia jaźni – „Świadomość uwięziona” Goladkina – Kpina z powieści przygód – Dostojewski i tradycja Hoffmanna – Goladkina kompleks obcości – „Obcy” w niemieckiej literaturze romantycznej. Chamisso. Hoffmann – „Obcy” w noweli Gogoła *Nos* – Społeczne przyczyny obłąkania Goladkina – Goladkin jako ofiara biurokratycznej maszyny caratu – Mechanizm zła w „twierdzy despotyzmu”

W krainie snu 59
 Powstanie *Gospodyni* – Wpływ recenzji Bielińskiego na interpretację opowiadania – Dostojewski i tradycje analizy psychologicznej w prozie romantycznej – Ordynow jako typ romantycznego dziwaka – Dom koszmarów – Zagadka Murina – Teoria snów u Schuberta i Hoffmanna – Sen Ordynowa – Murin a Copelius z *Piaskuna* Hoffmanna – Tajemnica Katarzyny – Katarzyna ze *Strasznej zemsty* Gogoła – Ludowy styl opowieści Katarzyny z *Gospodyni* – Teoria „słabych serc” – Źródła teorii „słabych serc”. Romantyczna dyskusja nad magnetyzmem. Teoria astralnej i adamicznej natury jaźni – Baader i problem panowania złego człowieka nad astralną częścią jaźni bliźniego – *Magnetyzer* Hoffmanna a problem Baadera – Typy „słabych serc” w *Magnetyzerze* – Moralistyczna koncepcja życia psychicznego w romantycznej psychoanalizie – Dostojewski i uwolnienie psychoanalizy od moralistyki – Dostojewski i Carus – Teoria „słabych serc”: załączek poglądów Wielkiego Inkwizytora

W „królestwie ideału” 67
 Powstanie *Białych nocy* – Temat marzycielstwa w noweli i w felietonach Dostojewskiego z r. 1847 – Spór o problematykę *Białych nocy* – *Białe noce* i schillerowski eskapizm estetyczny – Recepcja Schillera w Rosji po klęsce dekabrystów – Młody Dostojewski i Schiller – Utopia estetyczna Schillera – „Piękna dusza” – Rosyjska dyskusja nad schillerowskim „wychowaniem estetycznym” – Stanowisko Bakunina i Bielińskiego z okresu „pojednania z rzeczywistością” – Stanowisko Stankiewicza – Atak Hercena i Majkowa na „schillerowskich młodzieńców” – „Otrzeźwienie Hercena” – Zmiana poglądów Bielińskiego. Rehabilitacja *Schönseeligkeit* – Zapatrywania Dostojewskiego – Humanistyczna treść eskapizmu estetycznego w epoce Mikołaja I. Gonczarow i humanistyczne konsekwencje upadku romantycznego buntownika – Dostojewski o społecznych przyczynach eskapizmu – „Królestwo ideału” bohaterów *Białych nocy* – Noc romantyków i biała noc w opowieści Dostojewskiego – Odarcie schillerowskiego „królestwa ideału” z poezji – Deheroizacja „pięknej duszy”

Wnioski 79
 Stosunek Dostojewskiego do tradycji literackiej – Znaczenie dziedzictwa romantycznego w twórczości Dostojewskiego

II. Początki konserwatyzmu Dostojewskiego 83

Carmen horrendum 83
 Doświadczenia katorżnika – Czas powstania *Domu umarłych* – Problem autobiografizmu – L. Tołstoj o formach prozy w XIX w. – Konwencja „znalezionego rękopisu” – Gatunek literacki *Domu umarłych* – Temat zbrodniarza – Narrator utworu – Pesymizm *Domu umarłych* – Motywy ideowe dzieła

Konserwatywne ludomaniństwo 91
 Stosunek ludu do szlachty – Źródła autobiograficzne *Wspomnień...* – Sprawa Durowa – Tokarzewski o poglądach ideowych Dostojewskiego w epoce emskiej – Poglądy Dostojewskiego na lud

w okresie syberyjskim w świetle listów – Komentarze Gorianczykowa jako przejaw konserwatyzmu Dostojewskiego – Etapy rosyjskiego tradycjonalizmu. Staroobrzędowcy. Słowianofile – Program poczwienników – Dostojewski wśród poczwienników – Rola poczwienników w dziejach rosyjskiego tradycjonalizmu – Sceptyczny stosunek Dostojewskiego do słowianoflistwa – Początki własnego systemu myśli konserwatywnej

„Jądro ciemności” 102
 Obiektywny opis katongi – Problem „prawa do samotności” – Struktura katongi – Dezindywidualizacja człowieka – Świadomość zbrodniarza – Zbrodniarz romantyczny – Konfrontacja literatury romantycznej z rzeczywistością – Trudności określenia przyczyn zbrodni. Zbrodnia bezinteresowna – „Przymus wewnętrzny” – Polemika z utopijno-socjalistyczną koncepcją zbrodni – Spór o rolę „środowiska” – Metafizyczne znaczenie zbrodni – Ludowa koncepcja zbrodni jako „nieszczęścia” i jej moralny sens – Sumienie zbrodniarza – Brak odpowiedzialności moralnej – „Absolutna ciemność” – nierozwiązany problem zbrodniarza i jego sumienia – Geneza przełomu konserwatywnego Dostojewskiego w latach 50-tych – Przygotowanie do polemiki z socjalizmem

III. Dostojewski i socjalizm 115

Wśród fourierzystów rosyjskich lat 40-tych 115
 Powstanie kółka pietraszewców – Pietraszewski i utopia Fouriera – Idee Weitlinga i Hessa w kręgu pietraszewców – Dostojewski i utopia Fouriera – Spór Dostojewskiego z Pietraszewskim o zadania literatury – Przejście Dostojewskiego do kółka Spieszniowa – Poglądy Spieszniowa – Rozgromienie pietraszewców – Fourierizm w ocenie Dostojewskiego – Bieliński i zagadnienie ofiary z własnej osobowości – Zależność Dostojewskiego od zagadnień postawionych przez socjalizm wieku XIX – Powstanie *Notatek z podziemia* – Interpretacja Bierdiajewa

Zagłada Ikarii 129
 Krytyka socjalistycznej utopii w *Notatkach* – Dostojewski i Czernyszewski – Utylitaryzm etyczny Czernyszewskiego – Czernyszewski i Rousseau – Geneza idei „rozumnego egoizmu” – „Ofiarnictwo społeczne” – Utopia moralna Czernyszewskiego – Atak Człowieka z podziemia na utylitaryzm Czernyszewskiego – Teoria czynu bezinteresownego – Człowiek z podziemia a determinizm Buckle’a – Atak Człowieka z podziemia na optymizm historyczny – Czernyszewski i Cabet – Pałac Kryształowy a Ikaria – Zagłada Ikarii

Marzenie o raju 143
 Część druga *Notatek z podziemia* i jej znaczenie – Znaczenie tematu litości w interpretacji *Notatek* – Granice nihilizmu Człowieka z podziemia – Schopenhauer i jego teoria litości – Człowiek z podziemia a Schopenhauer – Wieloznaczność krytyki socjalizmu dokonanej przez Człowieka z podziemia – Krytyka socjalistycznej utopii społecznej w *Notatkach* i *Zimowych uwagach...* – Chrześcijańska utopia Dostojewskiego – Interwencja cenzury i jej znaczenie dla kształtu ideowego *Notatek* – *Notatki z podziemia* jako wyraz zniecierpliwienia determinizmem – Obsesja „chrystologiczna” Dostojewskiego na początku lat 60-tych

IV. Chrystologia Dostojewskiego 153

Dostojewski i antropoteizm lewicy heglowskiej w Niemczech – Dostojewski i Feuerbach – Krytyka religii u „lewych” heglistów. Strauss. Bauer – Ateizm Feuerbacha – Stosunek Feuerbacha do Chrystusa – Idee Feuerbacha w Rosji. Bieliński. Spieszniow – Stosunek Dostojewskiego do ateizmu Bielińskiego – Krytyka antropoteizmu Feuerbacha w latach 40-tych. Stirner. Kierkegaard – Chrystologia Dostojewskiego jako odpowiedź na antropoteizm wieku XIX – Chrystologia greckich ojców Kościoła – Teoria deifikacji na chrześcijańskim Wschodzie – Chrystologia Maksyma Wyznawcy – Rola deifikacji w teologii Maksyma – „Prawda Chrystusa” i „prawda rozumu” – Marzenie o „pierworodnej

integralności duszy” – Idee Maksyma w Rosji: Nił Sorski. Tichon Zadonski – Wypowiedź Dostojewskiego o Chrystusie z r. 1854. Konflikt wiary i rozumu – Słowianofilskie rozwiązanie konfliktu między wiarą a rozumem. I. Kirejewski – Rozwiązanie Dostojewskiego – Różnice między konserwatyzmem słowianofilów a konserwatyzmem Dostojewskiego – Wypowiedź Dostojewskiego o Chrystusie z r. 1864. Ofiara z własnej osobowości. Cierpienie – Teza o upodobnieniu się człowieka do Chrystusa – Soteriologia Dostojewskiego – Znaczenie ideowe teorii cierpienia i ofiary w twórczości Dostojewskiego – Chrystus Dostojewskiego i Chrystus socjalistów – Ostateczny cel i szczęście ludzkości w pojęciu Dostojewskiego – Starotestamentowa wizja Boga a raj Dostojewskiego – Znaczenie idei deifikacji w twórczości Dostojewskiego

V. Dostojewski i „nowożytnie idee” 177

Geneza *Zbrodni i kary* – Zamierzenia autora – Źródła obiektywizmu Dostojewskiego – „Jestem dziecięciem niewiary i wątplenia”

Raskolnikow albo „umieciony dom” 181
Bunt Raskolnikowa a *Kain* Byrona – Petersburg w *Zbrodni i karze* – Podstawy „arytmetycznej” teorii zbrodni – Raskolnikow w poszukiwaniu „nowego prawa” – Raskolnikow i „popularny heglizm” – Porfiry Pietrowicz i sprowadzenie teorii Raskolnikowa do cezaryzmu – Repliki Raskolnikowa na zarzuty Porfirego – Odrzucenie heglizmu jako ideowej podstawy zbrodni – Raskolnikow i Stirner. Anarchizm Stirnera a „rozumowe prawo” Raskolnikowa – Zwrot do kantyzmu – Dostojewski i Kant – Racjonalistyczna teoria moralna Kanta – „Czysty rozum” a dobro u Kanta – „Czysty rozum” w interpretacji Raskolnikowa. Oddzielenie „rozumu” od moralności – Etyka Kanta a „nowe sumienie” Raskolnikowa – „Umieciony dom”

Córa Atosu 200
Powstanie chrześcijańskiego Atosu – Siedlisko religijnej kultury chrześcijańskiego Wschodu. Hezychizm – Rosyjskie wędrówki

na Atos – Geneza i znaczenie głównego konfliktu *Zbrodni i kary*. „Rozum” Raskolnikowa i „życie” Soni – Pycha Raskolnikowa w świetle tradycji chrześcijańskiej – Pokora Soni w świetle tejże tradycji – Tradycja chrześcijańska o grzechu, cierpieniu i zmartwychwstaniu duchowym – Krzyż jako symbol cierpienia u Izaaka z Niniwy – Cierpienie a równowaga etyczna świata – Znaczenie walki Soni z pychą i grzechem Raskolnikowa

Triumf Łaski 207
Przekonanie Raskolnikowa o „arytmetycznej” słuszności własnej teorii zbrodni – Prawda rozumu a *lex Christi* – Mistyczny charakter przełomu duchowego Raskolnikowa – Jan od Krzyża o charakterze przeżyć mistycznych – Czuwanie Łaski nad grzesznikiem – Funkcja „zrymowanej sytuacji” w *Zbrodni i karze* – Raskolnikow dostępuje Łaski – „Prawda rozumu” i „Prawda Chrystusa” w *Zbrodni i karze* – Znaczenie „rachunku Raskolnikowa” w dziejach etyki europejskiej

Zakończenie 213

Przypisy 217

Od Autora 245

Indeks osób 249

Spis rzeczy 255

